

Β. Θέατρο. Νικόλα Γκόγκολ: «Επιθεωρητής».

Ὁ δρόμος πού περνάει ανάμεσα ἀπ' τὶς δυὸ Ρωσικὲς μεγαλοφυΐες, τὸ Ντοστογιέφσκυ καὶ τὸν Τολστόϊ, καλλιεργήθηκε καὶ πρωτοπατήθηκε ἀπ' τὸ Νικόλα Γκόγκολ, ἀφτὸν τὸν μεγαλοφυῆ δραματιστὴ τῆς ρωσικῆς πραγματικότητος, Ρωμαντικὸς μαζί καὶ ρεαλιστὴς, μυστικὸπαθος καὶ χιμαιρικὸς στὸ ἔργο του καθρέφτησε ὡμὰ τὴν ποίηση τοῦ ἀνθρώπινου τοπείου. Ἀξεπέραστη εἶναι ἡ ἱκανότητά του νὰ βρῆκε τὸ χαρακτικὸ σημεῖο κάθε ψυχῆς καὶ νὰ τὸ φτάνει ὡς τὴ γελοιογραφία· δὲ στέκεται ἀπλῶς στὴ φωτογράφιση τῆς πραγματικῆς ζωῆς, μὰ καὶ δὲν τὴν παραμορφώνει ξέρει τὸν τρόπο νὰ τοποθετεῖ καὶ νὰ διαλέγει τὰ στοιχεῖα πού τοῦ χρειάζονται, μὲ μιὰ λιτότητα καὶ μαεστρία συνθεμένη μὲ τὰ πιὸ ἀπλά μέσα. Τὸ ἔργο του, καθαρὰ σατυρικὸ στὴν οὐσία του, ξυπνοῦσε διαφορετικὰ συναισθήματα στοὺς ἄλλους καὶ πού ὁ ἴδιος ὁ Γκόγκολ ποτέ του δὲν ὑποψιάστηκε. Ἀφτὸ ἴσα—ἴσα πού ἔκανε τὸν Ποῦσκιν διαβάζοντας τὶς «Νεκρὲς ψυχές» νὰ φωνάξει: «Θεὲ μου πόσο θλιβερὴ εἶναι ἡ Ρωσία μας!...» Ἀληθινὰ θλιβερὴ καὶ τραγικὴ στὸ βάθος τῆς εἶταν ἡ εἰκόνα πού ἀντανakλοῦσε στὸ πρόσωπό της ἡ «Ἁγία Ρωσία» τοῦ Ἀλέξαντρου καὶ Νικόλαου Α' ὅπως κι ὅλης τῆς σειρᾶς τῶν Τσάρων. Ὁ «Ἐπιθεωρητής» γι' ἀφτὸ ὅσο κι ἂν θεωρεῖται σὰ σάτυρα τῆς Ρούσικης γραφειοκρατίας, στὸ βάθος τῆς κρύβει τὴ γενικώτερη ὄψη τῆς ἀνθρώπινης δυστυχίας.

Ἐκεῖ στὸ μάκρος μιᾶς ἐπαρχίας χαμένης μέσα στὶς ἀπέραντες στέπες ὁ Γκόγκολ εἶδε ἀνθρώπους νὰ στεναάζουν κάτω ἀπ' τὸ βάρος ἀνήθικης καὶ στενωκέφαλης γραφειοκρατίας. Εἶναι τύποι παγκόσμιοι πού ὑπάρχουν καὶ θὰ ὑπάρχουν ἢ σὰ θύματα ἢ σὰ δῆμιοι, ὅσο θὰ κυριαρχοῦν πάνω τους οἱ ἴδιοι κοινωι-

κοὶ νόμοι. Ἡ νοσταλγία ἀκόμα τῆς πλατιᾶς καὶ μεγάλης ζωῆς, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴ μοναχικὴ ζωὴ πού θέλει νὰ ξεφύγει πνιγμένη ἀπ' τὴ μονοτονία της, βρῆκε στὸ πρόσωπο τοῦ φτωχοῦ Ἰβάν Πόποβιτς τὸν ἀνθρώπινο χαρακτῆρα τῆς Ποιὸς δὲ συγκινήθηκε ἀπ' τὴν ξομολόγηση τοῦ Μπόμπσκιῖ στὸν ψεφτοεπιθεωρητὴ Χλεστάκωφ: «Μιὰ χάρη σοῦ ζητῶ ἂν ξαναγυρίσεις στὴν πρωτέβουσα πὲς στὸν Τσάρο καὶ στοὺς ἐπίσημους ὅτι κάπου μέσα στὴν ἀπέραντη Ρωσία ὑπάρχει κ' ἕνας πού τὸν λένε Ἰβάν Πόποβιτς· ἀφτὸ μόνο». Πόση ἀνθρωπιά καὶ πόση πίκρα σ' ἀφτὰ τὰ λόγια! Ὁλάκερο τὸ δράμα τῶν ἀδύνατων πού θέλουν μὰ δὲν μποροῦν νὰ σπάσουν τὰ δεσμὰ τῆς ἀσήμαντης ζωῆς τους γιὰ νὰ δοθοῦν στὸ φῶς. Ἡ ὑπόθεση τοῦ ἔργου, ἡ κωμωδία πού παίζεται σὲ βάρος τῶν ἀφελῶν πού ξεγελοῦνται ἀπὸ ἕνα ψεφτοεπιθεωρητὴ, τάχα δὲν εἶναι τὸ σύμβολο τῶν αἰώνιων γελασμένων καὶ πού τονίζεται τόσο χαρακτικῶς μέσα σ' ὅλη τὴ σάτυρα; Ἀφτὴ ἡ τραγικὴ διαπίστωση—ἔπειτα ἀπ' τὸν ἐρχομὸ τοῦ πραγματικοῦ καὶ ἀμείλιχτου ἐπιθεωρητῆ—ὅτι ἡ ζωὴ τους εἶτανε μιὰ πλάνη, δὲν εἶναι τάχα μιὰ ἀπ' τὶς σπαρταριστὲς ἀνθρώπινες ἀλήθειες πού παρακολουθοῦν τὴν κωμικοτραγικὴ ἀβλαία κάθε ἀνθρώπινης ὑπαρξης; Τέτοιος στάθηκε ὁ Γκόγκολ γιὰ τὴν ἐποχὴ του· ἕνας ἀκριβοδίκαιος ἐπιθεωρητὴς πού εἶδε καὶ μελέτησε τὸ ἀνθρώπινο τοπεῖο μέσα στὴ σαρκαστικὴ καὶ τραγικὴ του ἐπιθεώρηση Ὁ ἐπιθεωρητὴς γι' ἀφτὸ μὲ τὴν πλαστικὴ καὶ συμβολικὴ του ὁμορφιά, μὲ τὸ ἀτέλειωτο κέφι του, συγκερασμένο μὲ τὸ σαρκασμὸ του, τὴν πίκρα του καὶ τὴν δραματικότητά του, ἂν καὶ δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὀλότελα κωμωδία, οὔτε ὅμως καὶ δράμα, μένει ἕνα ἔργο βαθὺ καὶ μέσα στὴ μεγαλόπνοη ἀπλότητά του, ἕνα ἀπ' τὰ δυνατώτερα κομμάτια τοῦ παγκόσμιου ρεπορτόριου.

Τὸ ἀνέβασμά του ἀπ' τὴν Ἐθνικὴ μας Σκηνὴ μέσα σὲ γενικὲς γραμμὲς δὲν ἐσημεῖωσε ἐπιτυχία· ὁ σκηνοθέτης εἶχε νὰ παλαίψει μὲ πολλὰς δυσκολίες πού παρόλες τὶς φιλότιμες προσπάθειές του δὲ στάθηκε ἱκανὸς νὰ τὶς ἀναχαιτίσει. Ἡ Ρούσικη ἀτμόσφαιρα ἐξατμιζότανε πολλὰς φορὲς ἢ ἔπαιρνε τὸ χαρακτῆρα ἐπιθεωρησιακῆς φάρσας. Ἀπ' τοὺς ἠθοποιοὺς κινήθηκε περισσότερο ἄνετα ὁ Βεάκης.

ΚΩΣΤΑΣ ΘΡΑΚΙΩΤΗΣ